

z dnia 30 września 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Leszno na lata 2019 – 2022

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020r., poz. 713) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U z 2020r., poz. 782), po uzyskaniu pozytywnej opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, która stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały, Rada Gminy Leszno uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Leszno na lata 2019-2022”

§ 2. "Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Leszno na lata 2019-2022" stanowi załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Leszno.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

Michał Dominiak

MAZOWIECKI
WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR
ZABYTKÓW

Wojewódzki Mazowiecki Konserwator Zabytków
ul. Naray 5, 05-113 Leszno, 05-113 Leszno
tel. +48-22 44 70 400 fax. +48 22 44 70 407
e-mail: m.kzp

Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXXII/168/2020
Rady Gminy Leszno z dnia 30 września 2020 r.

WRD.5120.1.3.2020.AT

Warszawa, 10. 06. 2020

URZĄD GMINY LESZNO
Wpłynęło dnia 15 CZE. 2020
3517/2020 Danajko

Wójt Gminy Leszno
Al. Wojska Polskiego 21
05-084 Leszno

Wasz znak: OŚGK.4123.1.2020

dotyczy: Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Leszno na lata 2019-2022.

Zgodnie z art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282) wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. W związku z tym Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków pozytywnie opiniuje przedłożony Programu opieki nad Zabytkami dla Gminy Leszno na lata 2019-2023, opr. Piotr Najmajer, 2019.

ZASTĘPCA MAZOWIECKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

Dr inż. Katarzyna Palubowa

Otrzymują:

1. adresat
2. WUOZ aa

Kontakt: 22 443 04 12

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

Michał Dominik

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO

NA LATA 2019 – 2022

Opracował:
Piotr Najmajer

2019

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	4
1.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
2. Uwarunkowania formalno-prawne, instytucjonalne i programowe funkcjonowania ochrony zabytków w Lesznie	7
2.1. Ustawy regulujące problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	7
2.2. Strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków	18
2.3. Problematyka ochrony zabytków w systemie zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju	19
2.3.1. Relacje gminnego „Programu opieki nad zabytkami” ze strategią rozwoju województwa mazowieckiego	19
2.3.2. Relacje gminnego „Programu opieki nad zabytkami” z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	23
2.3.3. Najistotniejsze dla gminnego „Programu opieki nad zabytkami” ustalenia „Programu opieki nad zabytkami” województwa mazowieckiego na lata 2012-2015	24
2.4. Wewnętrzne uwarunkowania prawne i programowe ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Leszno	36
2.4.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju przestrzennego gminy”	36
3. Dziedzictwo kulturowe gminy Leszno	38
3.1. Rys historyczny	38
3.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego gminy Leszno	42
3.2.1. Zabytki nieruchome z terenu gminy Leszno wpisane do rejestru zabytków województwa mazowieckiego	42
3.2.2. Gminna Ewidencja Zabytków	43
3.2.3. Zabytki archeologiczne	46
3.2.4. Wartości niematerialne	51
4. Analiza strategiczna SWOT	52
5. Cele i działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na lata 2019-2022 dla gminy Leszno	54

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO NA LATA 2019-2022

5.1. Priorytety i cele strategiczne	54
5.2. Cele i działania ustalane w „Programie opieki nad zabytkami dla gminy Leszno na lata 2019-2022 (wraz z terminarzem)	54
5.3. Monitoring realizacji gminnego „Programu opieki nad zabytkami”	61
5.4. Instrumentarium gminnego „Programu opieki nad zabytkami”	61
5.4.1. Instrumenty prawne	61
5.4.2. Instrumenty koordynacji	61
5.4.3. Instrumenty finansowe	62
5.4.4. Instrumenty społeczne	62
5.4.5. Instrumenty kontrolne	62

1. WSTĘP

Gmina Leszno jest gminą wiejską położoną na terenie województwa mazowieckiego, w powiecie warszawskim zachodnim. Powierzchnia gminy wynosi 125 km², a liczba ludności – około 10 tysięcy. W skład gminy wchodzi 23 sołectwa: Czarnów, Feliksów, Gawartowa Wola, Grabina-Szymanówek, Grądy-Grądko, Kępiaste, Korfowe, Ławy, Leszno-Julinek, Łubiec, Marianów, Powązki, Roztoka, Szadkówek-Towarzystwo Czarnów, Trzciniec-Stelmachowo, Walentów-Podrochałe, Wąsy-Kolonia, Wąsy-Wieś, Wiktorów, Wilkowa Wieś, Wilków-Plewniak, Wólka, Wyględy, Zaborów, Zaborówek.

Gmina Leszno od wschodu graniczy z gminami: Izabelin i Stare Babice, na południu i zachodzie z gminami: Ożarów Mazowiecki, Błonie i Kampinos (wszystkie wymienione wyżej gminy należą do powiatu warszawskiego zachodniego). W części południowo-zachodniej sąsiaduje z gminą Teresin z powiatu sochaczewskiego. Na północy graniczy z gminami powiatu nowodworskiego: Leoncinem i Czosnowem.

Pod względem fizyczno-geograficznym gmina położona jest w granicach dwóch mezoregionów: jej północna część znajduje się w Kotlinie Warszawskiej, a południowa – na Równinie Łowicko-Błońskiej. Blisko połowę terytorium gminy (46%) stanowi Kampinoski Park Narodowy, a prawie cała gmina położona jest w zasięgu otuliny Parku.

Dysponując atrakcjami krajobrazowymi i przyrodniczymi związanymi z położeniem na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego oraz w jego otulinie gmina powinna skupić się na właściwym kształtowaniu ładu przestrzennego, dbaniu o stan substancji zabytkowej, rozwoju bazy turystycznej, a także promocji. Wykorzystanie potencjału turystycznego, wydłużenie sezonu turystycznego może stać się czynnikiem rozwoju gminy.

Ponadto zachowanie najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego oraz ukierunkowanie rozwoju przestrzennego gminy zgodne z zasadą dobrej kontynuacji będzie gwarancją zachowania integralności przestrzennej i ochrony walorów przyrodniczych gminy.

1.1. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

I. Rozstrzygnięcia ustawowe:

a) Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95, z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 594), który mówi, że:

Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

b) Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474, Nr 130, poz. 871.).

W artykule tym znajdujemy:

Ust. 1: Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Ust. 3: Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ust. 4: Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ust. 5: Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

1.2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny program opieki nad zabytkami służy poprawie stanu zachowania środowiska kulturowego. Ustala się w nim rozwiązania organizacyjne i finansowe, jak również edukacyjne i wychowawcze, które mają doprowadzić do osiągnięcia tego celu.

Zgodnie z art. 85 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 163 poz. 1568): *W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.*

Ustawa precyzuje cele sporządzania programów opieki nad zabytkami w **art. 87**:

1. *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*
2. *Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:*
 - 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
 - 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
 - 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
 - 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
 - 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
 - 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
 - 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

2. UWARUNKOWANIA FORMALNO–PRAWNE, INSTYTUCJONALNE I PROGRAMOWE FUNKCJONOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW W GMINIE LESZNO

2.1. USTAWY REGULUJĄCE PROBLEMATYKĘ OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- 1) ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474, Nr 130, poz. 871, z 2017 r., poz. 1595),
- 2) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku – prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 1232),
- 3) ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. 2004 nr 92 poz. 880 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 627),
- 4) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 1997 nr 115 poz. 741 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2010 nr 102 poz. 651),
- 5) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717 z późn. zm., t.j. – Dz.U. 2012 nr 0 poz. 647),
- 6) ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku – prawo budowlane (Dz. U. 1994 nr 89 poz. 414 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 1409),
- 7) ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 1991 nr 114 poz. 493 z późn. zm., t.j. - Dz. U. 2012 poz. 406),
- 8) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. nr 96, poz. 873 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2010 nr 234 poz. 1536).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w ustawach:

- 1) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (Dz. U. z 1997 roku, Nr 5, poz. 24 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2012 nr 0 poz. 987),
- 2) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 1997 nr 85 poz. 539 z późn. zm., t.j. – Dz.U. 2012 nr 0 poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- 1) ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173 z późn. zm., t.j. – Dz.U. 2011 nr 123 poz. 698).

W myśl art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem jest:

nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z art. 4 niniejszej ustawy:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 2) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 3) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 4) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 5) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 6) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 7) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Natomiast w art. 6 stwierdza się, że:

1. ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,*
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) dziełami architektury i budownictwa,*
- d) dziełami budownictwa obronnego,*
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) cmentarzami,*
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*

- e) materiałami bibliotecznymi, których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formy ochrony zabytków określa art. 7:

- 1) **wpis do rejestru zabytków,**
- 2) **uznanie za pomnik historii,**
- 3) **utworzenie parku kulturowego,**
- 4) **ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.**

Na mocy art. 16:

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być urządzony.

Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.*

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 1232).

Art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;*
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;*
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art. 19:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20:

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21:

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22:

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego nie wpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

Art. 71:

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 72:

Na zasadach i w trybie określonych odrębnymi przepisami, prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych, zaliczanych do sektora finansów publicznych, są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.

Art. 73:

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74:

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa "Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego";
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Art. 75. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków może udzielić dotacji osobom bądź jednostkom, o których mowa w art. 73, na podstawie umowy zawartej z tymi osobami lub jednostkami.

Art. 76:

1. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu

zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;

2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

2. Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w ust. 1 pkt 2, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 77:

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;

17) zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Art. 78:

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

2. Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

4. Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 1-3.

Art. 79:

Dochodzenie przez organy, o których mowa w art. 74, należności wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych z tytułu niewykorzystania lub wykorzystania niezgodnego z przeznaczeniem udzielonej dotacji następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Art. 80:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru oraz sposób prowadzenia dokumentacji w tym zakresie.

2. W rozporządzeniu, w szczególności, należy określić tryb postępowania z wnioskami o udzielenie dotacji celowej oraz sposób jej rozliczania, a zwłaszcza rodzaj dokumentów niezbędnych do rozpatrzenia wniosku i rozliczenia dotacji oraz wskazać, jakie postanowienia powinna zawierać umowa o udzielenie dotacji, a także sposób gromadzenia informacji o udzielonych dotacjach.

Art. 81:

1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy lub powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82:

1. Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

2. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej.

3. W celu zapewnienia realizacji postanowień określonych w ust. 1 organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

Art. 83:

Na zasadach określonych w przepisach o Komitecie Badań Naukowych, Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych może przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach.

Art. 89:

Organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 91 ust. 4 sprecyzowane są zadania, które wykonywać będzie wojewódzki konserwator 97 zabytków. Są to w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 3) prowadzenie rejestru o wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- 4) wydawanie, zgodnie w właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,

- 5) *sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,*
- 6) *organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki*
- 7) *nad zabytkami,*
- 8) *opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,*
- 9) *upowszechnianie wiedzy o zabytkach,*
- 10) *współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.*

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków - *Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474)*

Od 5 czerwca 2010 r. rozszerzony został zakres form ochrony zabytków. Ustawa o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r. określała następujące kategorie ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wprowadza ochronę zabytków poprzez zapisy w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. Intencją ustawodawcy było usunięcie luki prawnej w sytuacji, gdy określony obszar nie posiadał obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego, a obiekty zabytkowe na tym terenie nie były chronione w inny sposób. Nowelizacja wyeliminuje sytuacje, w których podejmowano decyzje dotyczące obiektów zabytkowych, nie uwzględniając opinii konserwatorów wojewódzkich.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków przewiduje także, że w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej musi być uwzględniona ochrona zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (wraz z ich otoczeniem) oraz zabytków włączonych do gminnej ewidencji zabytków. Zmienia to charakter gminnej ewidencji zabytków, która staje się dokumentem wiążącym prawnie.

Ustawa zmienia także przepisy prawa budowlanego (art. 39 ust. 3), stwierdzając, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (a nie tylko wpisanych do rejestru zabytków), pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Nowelizacja z 18 marca 2010 r. ustala termin sporządzenia przez gminy gminnych ewidencji zabytków na 2 i pół roku od wejścia w życie ustawy.

Ustawa wprowadza także zmiany w zakresie zasad wywozu zabytków za granicę.

Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw dokonała kilku istotnych zmian, m.in.:

wprowadzając art. 10a.

1. Od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku.

2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1, dotyczy także robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie.

Szczególnie istotną dla samorządów zmianą jest ta dokonana w art. 81:

Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dziennik Ustaw – 3 – Poz. 1595

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Zmiana ta oznacza, że władze gminy mogą dofinansować prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie tylko przy zabytku wpisanym do rejestru, jak było do tej pory, lecz także prace przy obiekcie włączonym do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Nowelizacja ta wprowadza także nową formę ochrony zabytków – wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa (Art. 7. 1a).

Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii: 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć, 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat, 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł

malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelii, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców, 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro, 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat, 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro, 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro.

2.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W SFERZE OCHRONY ZABYTKÓW

Ważnym elementem planowania strategicznego jest określanie zadań i konstruowanie priorytetów do realizacji celów krótko- i długofalowych. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest tworzenie mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Aktualną politykę państwa w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego wyznacza „**Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017**”, przyjęty Uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. Określa on cele i kierunki działań oraz zadania, jakie powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Jednym ze strategicznych założeń Krajowego programu (przyjętych na etapie prac nad dokumentem i odzwierciedlonych w brzmieniu jednego z celów szczegółowych) jest wzmocnienie synergii

działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Jest ono wyrazem przekonania, że jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić przede wszystkim dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków. Jednocześnie, odwołując się do kompetencji Generalnego Konserwatora Zabytków należy wskazać, iż rolą Krajowego programu jest tworzenie warunków wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie, np. poprzez system konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań. Ponadto głównymi założeniami Krajowego programu są: uporządkowanie sfery ochrony zabytków nieruchomości, uporządkowanie rejestru oraz podniesienie jakości służb w zakresie realizacji pozostałych zadań w odniesieniu do zabytków nieruchomości (szkolenia, część zadań z podejścia krajobrazowego, wzmocnienie orzecznictwa); dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ratyfikacja konwencji, ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych, jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków; wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich; zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu; zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków; działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków.

2.3. PROBLEMATYKA OCHRONY ZABYTKÓW W SYSTEMIE ZADAŃ STRATEGICZNYCH, WYNIKAJĄCYCH Z KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU.

2.3.1. RELACJE GMINNEGO „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI” ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO”¹ - WYCIĄG

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego obejmuje 3 cele strategiczne powiązane z 5 celami pośrednimi. Cele strategiczne mają charakter ogólny i określają pożądane stany lub procesy. Cele

¹ Obecnie trwają konsultacje dotyczące projektu aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 r. „Inteligentne Mazowsze”.

pośrednie stanowią punkty odniesienia dla kierunków działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym celom pośrednim. Celów pośrednich i związanych z nimi grup kierunków działań jest pięć:

1. Rozwój kapitału społecznego.
2. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.
3. Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy.
4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych.
5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Leszno największe znaczenie mają następujące cele pośrednie oraz kierunki działań:

CEL POŚREDNI 1. ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO.

Kierunek działania 1.5. – Dążenie do poprawy warunków i zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych, a w nim działanie:

- wspieranie inicjatyw związanych z poprawą standardów zamieszkania poprzez modernizację i rewitalizację starej zabudowy i osiedli wielkopłytowych (m. in. wyposażenie w wodociąg, kanalizację, zmianę sposobu ogrzewania, termoizolację).

CEL POŚREDNI 5. ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO ORAZ KSZTAŁTOWANIE WIZERUNKU REGIONU.

Kierunek działania 5.1. – Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i integracji regionalnej.

Działania:

- organizowanie kursów doskonalących wiedzę w zakresie znajomości regionu, z myślą o wykorzystaniu jej w rozwoju turystyki;
- wydawanie broszur i informatorów, prasy lokalnej i regionalnej, promujących walory gmin, powiatów i regionu.

Kierunek działania 5.3. – Promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.

Działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie;
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych;

- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz ich włączenie do sieci w sąsiednich województwach;
- wykreowanie pasm turystyczno-kulturowych na rzecz rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych (w tym zwłaszcza w oparciu o unikalne walory najważniejszych ciągów ekologicznych, takich jak dolina Wisły), przy jednoczesnym upowszechnianiu wiedzy o historii regionu i jego bogactwach;
- rozbudowanie zaplecza turystycznego (m. in. hoteli, pensjonatów, schronisk młodzieżowych);
- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej;
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej;
- utworzenie, we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego, dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie;
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja;
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki;
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej;
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości;
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwi efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej;
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych;
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych;
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

Kierunek działania 5.4. – Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu działania:

- utworzenie instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych);

- wspieranie organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno-gospodarczych;
- ochrona i promocja, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane, cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast;
- promocja unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem;
- wspieranie rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo-historycznego Mazowsza;
- kreowanie regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej;
- pielęgnowanie i kultywowanie lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu;
- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych, krajowych i zagranicznych promujących Mazowsze;
- promocja odrębności historyczno-kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy;
- organizowanie okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów);
- podjęcie szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich;
- prezentowanie szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych;
- ekspozycja regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje (przykładowo palmy kurpiowskie, wycinanki kołbielskie, czy strój łowicki), związanych z krajobrazem (wierzba, bocian) lub kulturą (Chopin i Żelazowa Wola);
- upowszechnianie wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

Kierunek działania 5.5. – Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa, w tym działania:

- współpraca międzynarodowa prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego – jej zakres i formy wyznaczają ramy kompetencyjne poszczególnych szczebli samorządów, a dotyczyć będzie:
- wymiany doświadczeń w tworzeniu skutecznie działających samorządów;
- wymiany gospodarczej i ofert inwestycyjnych, kultury, edukacji i sportu oraz promocji;

- tworzenia silnego obrazu regionu na arenie międzynarodowej, poprzez promocję walorów kulturowych, środowiskowych, gospodarczych i innych;
- tworzenie na szczeblu lokalnym współpracy partnerskiej małych i średnich przedsiębiorstw oraz innych podmiotów;
- wspieranie realizacji inicjatywy turystyczno-rekreacyjnej „Zielony Szlak Rowerowy Mazowsza” w ramach Europejskich szlaków rowerowych EuroVelo i Greenways;

2.3.2. RELACJE GMINNEGO „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI” Z PLANEM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO.²

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego jako element regionalnego planowania strategicznego ma na celu równoważenie różnych sfer rozwoju województwa w przestrzeni a jednocześnie służy konkretyzacji przestrzennej celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa mazowieckiego i określa uwarunkowania przestrzenne do formułowanych programów rozwoju.

Wśród celów planu najważniejsze dla ochrony środowiska kulturowego są:

(...)

2. Zapewnienie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju województwa poprzez zachowanie właściwych relacji pomiędzy poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego. A jednym ze sposobów jego realizacji jest: Ochrona dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i ładu przestrzennego.

3. Zwiększenie konkurencyjności regionu i poprawa warunków życia.

Cel ten realizowany będzie m.in. przez: Wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych dla celów turystyczno-rekreacyjnych.

W rozdziale „Polityka przestrzenna województwa” (podrozdział „Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych”) jako cel polityki w zakresie ochrony i wykorzystania wartości kulturowych wskazano kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Cel ten ma być realizowany m.in. poprzez ochronę obszarów o najcenniejszych walorach krajobrazu kulturowego i historycznego.

W sferze kultury niematerialnej polityka województwa ma być realizowana poprzez:

- propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach;
- pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie twórczości ludowej;

² Załącznik do uchwały 65/2004 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004 r.

- promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informacje w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców;
- edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej;
- wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych;
- zapoznanie się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej;

2.3.3. NAJISTOTNIEJSZE DLA GMINNEGO „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI” USTALENIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO NA LATA 2018-2021”³ (WYCIĄG)

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy

Cel strategiczny A.1. Wprowadzić elementy edukacji o dziedzictwie, w tym – w edukacji powszechnej

Jednym z największych zagrożeń dla dziedzictwa jest niska świadomość jego wartości wśród społeczeństwa. Aby temu zapobiec, konieczne jest nie tylko wyedukowanie lokalnych społeczności, ale też aktywne zaangażowanie osób w różnym wieku do propagowania wiedzy o dziedzictwie i podtrzymywania tradycji. Samorząd Województwa będzie aktywnie wspierał w ramach tego celu powstawanie programów wzmacniających lokalną tożsamość oraz kształtował aktywną postawę lokalnych liderów poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi na terenie województwa.

Przedsięwzięcie A.1.1. Tożsamość lokalna – wartość unikalna

Cel przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie ma na celu wypełnienie jednego z najważniejszych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywiste-go pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.

Założeniem przedsięwzięcia jest wspieranie powstawania lokalnych programów edukacyjnych adresowanych do społeczności lokalnych, służących pogłębieniu ich wiedzy o dziedzictwie regionu i pogłębieniu poczucia tożsamości. Programy mogą być adresowane do różnych grup wiekowych. Programy wzmacniające tożsamość lokalną mogą być realizowane w szkołach na lekcjach WOS,

³ Załącznik do uchwały nr 174/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 13 listopada 2018 r.

historii lub lekcjach wychowawczych lub na lekcjach innych przedmiotów, jeśli dyrekcja Placówki podejmie taką decyzję, ponieważ ich realizacja wypełnia ministerialne wytyczne w sprawie elementów edukacji regionalnej zawartej w podstawie programowej. Programy powinny odnosić się do różnych wątków lokalnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego, angażować ich uczestników w aktywne uczestnictwo i własną eksplorację różnych wątków. Oto jedynie przykładowe formy działań w ramach programów edukacyjnych:

- Lekcje szkolne o dziedzictwie regionalnym i lokalnym;
- Opracowanie serii regionalnych pomocy naukowych nawiązujących do dziedzictwa;
- Opracowywanie podręczników gwar lokalnych, kompendiów lokalnych tradycji i zwyczajów itp.;
- Konkurs dla nauczycieli na pomoc naukową kształtującą wiedzę o zabytkach;
- Tworzenie przez uczniów i nauczycieli form gier o tematyce związanej z dziedzictwem regionu;
- Zajęcia pozalekcyjne połączone z wycieczkami do muzeów i zwiedzaniem zabytków;
- Przygotowanie scenariuszy lekcji i wskazówek dydaktycznych do Mazowieckiego Centrum Wiedzy o Zabytkach.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- Konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- fundusze rządowe na działania modelowe,
- środki z programu PO WER,
- środki własne samorządów,
- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie A.1.2. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny

Cel przedsięwzięcia: wywołanie wśród mieszkańców zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie corocznego wojewódzkiego konkursu fotograficznego pod patronatem Marszałka. Każda edycja konkursu może zostać

poświęcona innemu zagadnieniu, np. zabytkom drewnianym, dworom, pałacom i parkom, dziedzictwu niematerialnemu.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Cel strategiczny A.2. Wspierać edukacyjnie samorządy lokalne i właścicieli zabytków

Cel ten realizuje potrzebę wzmocnienia samorządów i innych podmiotów w wiedzę w zakresie skutecznych narzędzi opieki i ochrony zabytków oraz dziedzictwa niematerialnego. Jak wykazuje analiza, deficyty w tym obszarze dotyczą głównie nieznaności nowych możliwości prawnych, braku upowszechnienia i wymiany dobrych praktyk, a także brak platform czy baz wymiany tej wiedzy.

Przedsięwzięcie A.2.1. Mazowieckie Centrum Wiedzy o Zabytkach

Cel przedsięwzięcia: Stworzenie w ramach jednej z istniejących stron internetowych Mazowieckiego Centrum Wiedzy o Zabytkach – miejsca w przestrzeni Internetu, gdzie gromadzona i udostępniana jest wiedza i dobre praktyki opieki nad zabytkami w celu ułatwienia samorządom i innym interesariuszom dostępu do niej.

Opis przedsięwzięcia: Centrum Wiedzy będzie oparte o koncepcję, jaką przedstawia Krajowa Polityka Miejska: Centra Wiedzy to zgromadzone w jednym miejscu i udostępniane przez strony internetowe (podmiotowe strony BIP) informacje dotyczące danego zagadnienia, których celem będzie wspieranie podmiotów polityki miejskiej, a zwłaszcza samorządów lokalnych, w przygotowaniu i realizacji działań dotyczących złożonych lub nowych aspektów rozwoju miast. Pozwoli to skupiać w jednym miejscu, dostępnym dla wszystkich użytkowników, aktualną i pełną wiedzę na dany temat. Zadaniem centrów będzie przede wszystkim: informowanie o tematach będących przedmiotem zainteresowania danego centrum; proponowanie i promowanie rozwiązań dobrych praktyk w dziedzinach, które są zidentyfikowane jako nowe lub trudne; upowszechnianie wzorcowych dokumentów i schematów postępowania. Treści udostępniane przez centra wiedzy będą wytwarzane nie tylko przez właściwe resorty, ale także przez JST i ich korporacje, ekspertów, jednostki naukowe itd. Będą to dokumenty, podręczniki, ekspertyzy, zestawy dobrych praktyk i

wszelkie inne informacje, które mogą w danej dziedzinie być przydatne samorządom. Mazowieckie Centrum Wiedzy o Zabytkach tworzone będzie poprzez umieszczanie treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami, na przykład na istniejącej platformie internetowej Wrota Mazowska (<http://www.wrotamazowska.pl>), stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego (www.mazovia.pl), albo w innej wybranej lokalizacji.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- program własny samorządu województwa z udziałem partnerów zewnętrznych (samorządy, MWKZ, NID, NGO, inni interesariusze) jako dostarczycieli treści do Centrum Wiedzy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie A.2.2. Konkurs „Renowacja Roku”

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest promocja działań renowacyjnych wśród właścicieli i zachęcenie gmin do szerszego wspierania tej grupy za pomocą dotacji.

Opis przedsięwzięcia: stworzenie (lub ufundowanie) nagrody dla najlepszych renowacji zabytków.

Nagroda miałaby charakter honorowy lub – w miarę możliwości – również finansowy.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie A.2.3. Dziedzictwo niematerialne – na listę UNESCO

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie będzie polegało na wspólnym z zainteresowanymi podmiotami przygotowywaniu i opracowywaniu wniosków o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W tym celu powstanie program wpisywania na tę listę zwyczajów, przekazów ustnych, wiedzy i umiejętności oraz związanych z nimi przedmiotów i przestrzeni

kulturowych.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków finansowych

Cel B.1. Zoptymalizować system dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach zabytkowych

Cel przedsięwzięcia: Wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na organizowaniu corocznego naboru wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach. Samorząd województwa określi priorytety zwiększające szanse na dotacje niektórych kategorii obiektów. Przy opracowywaniu zasad dofinansowania należy rozważyć następujące kryteria:

- Obiekty, których wsparcie jest najpilniejsze z uwagi na ich stan lub rodzaj zagrożeń (np. architektura drewniana);
- Obiekty, które są szczególnie ważne dla krajobrazu kulturowego województwa.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- przedsięwzięcie własne samorządu województwa.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

• **Cel B.2. Wzorcowo dbać o zabytki własne województwa**

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowania prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego

Cel przedsięwzięcia: Opracowanie metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie dotyczy finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (ruchomych i nieruchomych), których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego lub jego jednostki organizacyjne. W ramach przedsięwzięcia raz w roku będzie organizowany nabór wniosków o dotacje celowe na prace przy zabytkach będących własnością samorządu lub jego jednostek organizacyjnych. Jednostki organizacyjne Samorządu Województwa będące posiadaczem zabytku, albo posiadające w trwałym zarządzie zabytek, który wymaga najpilniej wsparcia finansowego (np. najgorszy stan techniczny) otrzymałaby dodatkowe środki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku. DKPiT opracuje regulamin naboru wniosków oraz wzór wniosku o dotację celową.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- przedsięwzięcie własne samorządu województwa.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Obszar strategiczny C. Wypracowanie skutecznych narzędzi działania

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele skierowane na wzmocnienie skutecznej ochrony najbardziej wrażliwego dziedzictwa przed zniszczeniem i współpracy międzysektorowej dla ratowania zabytków. Zidentyfikowano trzy takie cele:

Cel strategiczny C.1. Ograniczać ryzyko utraty najmniej trwałych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcie C.1.1. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: W województwie mazowieckim znajduje się ponad 5 tysięcy zabytków architektury drewnianej. Prawie jedna czwarta z nich nie posiada zabezpieczenia przeciwpożaro-

wego, co naraża je na niebezpieczeństwo zniszczenia. Pilne staje się sporządzenie dokumentacji tych zabytków, w tym – inwentaryzacji ich stylów. W zakres zadania wchodzi rozpoznanie zachowanego budownictwa, nie tylko obiektów objętych aktualnie ochroną konserwatorską, zarówno na wsiach, jak i w miasteczkach i miastach. Przedsięwzięcie będzie miało formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:

- dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem wychwycenia możliwie pełnej listy stylów zidentyfikowanych i opisanych dotychczas
- przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana pełna typologia stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego, w podziale na jego regiony kulturowe, wraz z dokumentacją przykładów.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie C.1.2. Spójny krajobraz kulturowy – katalog projektów

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest stworzenie katalogu nieodpłatnych projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie będzie miało formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie opracowanie projektów budynków np. domów jednorodzinnych, obiektów użyteczności publicznej oraz typowych obiektów użytkowych, w dwóch wariantach:

- projektów „rekonstrukcyjnych”, odtwarzających zarówno wygląd, jak i – w uzasadnionym zakresie – technologię wykonania oraz zastosowane rozwiązania materiałowe i konstrukcyjne budownictwa tradycyjnego – dedykowanych do stosowania na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego;
- projektów „zharmonizowanych”, o cechach i rozwiązaniach współczesnych, jednak w możliwie wysokim stopniu dopasowanego do tradycyjnego krajobrazu kulturowego poszczególnych części województwa mazowieckiego.

Projekty obu kategorii będą nieodpłatnie udostępnione wszystkim zainteresowanym podmiotom. W ten sposób elementy tradycyjnej zabudowy pojawią się w krajobrazie kulturowym Mazowsza. Katalog powstanie w oparciu o wyniki Przedsięwzięcia C.1.1, a w jego zakres – w drugim etapie – wejdzie dodatkowo rozpoznanie typów budownictwa murowanego, z uwzględnieniem specyfiki rejonów.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie C.1.3. Nasza żywa tradycja

Cel przedsięwzięcia: Głównym celem przedsięwzięcia jest ochrona przed zanikaniem dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie może mieć formę zróżnicowanego wsparcia zarówno dla inicjatyw już utrwalonych i powtarzanych cyklicznie, jak i dla nowo kreowanych inicjatyw na rzecz lokalnego dziedzictwa. Sugeruje się, aby jednym z obszarów priorytetowych przedsięwzięcia były ginące zawody, w tym także miejskie. Towarzyszyć temu powinna rozbudowa portalu „Mazowiecki Szlak Tradycji” o kolejne punkty oraz ścieżki tematyczne.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Cel strategiczny C.2. Poprawić współpracę na rzecz dziedzictwa

Wyraźną barierą w opiece nad zabytkami jest niski poziom współpracy pomiędzy poszczególnymi interesariuszami instytucjonalnymi. Celem jest wypracowanie strategicznego modelu bieżącej współpracy i łączenia ich potencjałów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Przedsięwzięcie C.2.1. Stała współpraca Samorząd Województwa – MWKZ – oddział NID

Cel przedsięwzięcia: Nawiązanie regularnej współpracy Samorządu Województwa z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz z oddziałem terenowym NID w Warszawie.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na wypracowaniu formuły regularnego kontaktu merytorycznego pomiędzy trzema wymienionymi instytucjami w celu – w szczególności:

- wspólnego planowania i skoordynowanego finansowania programu badań nad dziedzictwem (odrębny program D.1.1.);
- podejmowania wspólnych inicjatyw edukacyjnych i upowszechnieniowych w zakresie wiedzy o dziedzictwie województwa mazowieckiego;
- podejmowania wspólnych inicjatyw promocyjnych na rzecz dziedzictwa;
- współpracy przy aktualizacji WPOnZ.

Realizacja przedsięwzięcia uzależniona jest od deklaracji oddziału NID oraz Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Formy realizacji przedsięwzięcia: przedsięwzięcie partnerskie z MWKZ i NID.

Źródła finansowania:

- budżety wszystkich trzech zaangażowanych instytucji,
- inne źródła.

Cel strategiczny C.3. Wzmocnić potencjał promocyjny zabytków

Przedsięwzięcie C.3.1. Tworzyć system wymiany wiedzy w zakresie opieki nad zabytkami

Cel przedsięwzięcia: wymiana wiedzy i dobrych praktyk pomiędzy właścicielami zabytków województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na inicjowaniu i współorganizowaniu przez samorząd Województwa konferencji służących wymianie wiedzy i dobrych praktyk w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi na terenie województwa. Konferencje powinny być otwarte i bezpłatne dla wszystkich właścicieli zabytków i odbywać się nie rzadziej, niż co dwa lata (optymalnie – co roku). Przedsięwzięcie będzie uruchomione pod warunkiem uzyskania współpracy i współfinansowania zainteresowanych współorganizatorów.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,

- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego, budżety współorganizatorów,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie C.3.2. Promocja zabytków poprzez tworzenie i rozwój istniejących szlaków kulturowych

Cel przedsięwzięcia: tworzenie, rozwój i promowanie turystycznych szlaków kulturowych po zabytkach województwa mazowieckiego i miejscach pamięci.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na tworzeniu i rozwoju – z uwzględnieniem istniejącej koncepcji pasm przyrodniczo-kulturowych – szlaków turystycznych wyznaczających trasę zwiedzania miejsc pamięci albo zabytków powiązanych tematycznie lub podobnych rodzajowo, co umożliwi wspólną promocję i włączenie szlaku w programy edukacyjne. Co do miejsc pamięci związanych z tradycjami narodowo-wyzwoleńczymi lub państwowotwórczymi, należy uwzględnić – przykładowo – ważne obiekty w Warszawie takie jak nekropolie narodowe na Powązkach czy obiekty związane z uchwaleniem Konstytucji 3 maja, a poza stolicą – pole Bitwy Warszawskiej, czy obiekty związane z żyrdowskim Strajkiem Szpularek (1883) – pierwszym po powstaniu styczniowym zrywem Polaków przeciwko caratowi. Co do zabytków – wstępnie proponuje się następujące tematy szlaków (są to jedynie propozycje wstępne):

- dwory i pałace Mazowsza;
- „Świdermajer” (zabytki drewnianej architektury letniskowej powstającej na przełomie XIX i XX wieku na południowy wschód od Warszawy, wzdłuż Kolei Nadwiślańskiej na tzw. linii otwockiej);
- zabytki obronne Mazowsza;
- neogotyki nadwiślański.

Formy realizacji przedsięwzięcia: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Obszar strategiczny D. Wzmocnienie zasobów wiedzy fachowej

W ramach tego obszaru strategicznego usytuowano cele związane z dużym deficytem wiedzy badawczej. Zidentyfikowano dwa takie cele:

Cel strategiczny D.1. Tworzyć system wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym

Przedsięwzięcie D.1.1. Program badań we współpracy z MWKZ i oddziałem NID

Cel przedsięwzięcia: celem przedsięwzięcia jest wypracowanie i wdrożenie spójnego programu badań nad zabytkami w województwie mazowieckim.

Opis przedsięwzięcia: w ramach stałej współpracy Samorządu Województwa z MWKZ i oddziałem terenowym NID (odrębny program C.2.1.) zostanie wypracowany program badań nad zabytkami województwa mazowieckiego oraz zasady współfinansowania badań (lub finansowania odrębnego, jednak w sposób skoordynowany) i wzajemnego udostępniania sobie wyników badań. Realizacja przedsięwzięcia uzależniona jest od deklaracji oddziału NID oraz Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżety wszystkich trzech zaangażowanych instytucji,
- inne źródła.

Cel strategiczny D.2. Radykalnie poprawić wykorzystanie technik cyfrowych

Przedsięwzięcie D.2.1. Wzorcowa dokumentacja cyfrowa wybranych zabytków województwa

Cel przedsięwzięcia: Celem przedsięwzięcia jest propagowanie tworzenia pełnej dokumentacji obiektów zabytkowych współczesnymi metodami naziemnej rejestracji cyfrowej.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie polega na opracowaniu wzorcowej pełnej dokumentacji cyfrowej wybranych obiektów zabytkowych, których właścicielem jest samorząd województwa i publiczne udostępnienie tej dokumentacji w Centrum Wiedzy o Zabytkach. Dokumentacja wzorcowa powinna być zgodna z opublikowanymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa zaleceniami

dotyczącymi podstawowych elementów składowych dokumentacji rysunkowej oraz parametrów technicznych odwzorowania wraz z pożądanymi formatami plików dla sporządzania dokumentacji architektonicznych zabytkowych obiektów budownictwa drewnianego i murowanego za pomocą metod cyfrowych – metodą skaningu laserowego, fotogrametrii naziemnej oraz modelowania bryłowo – powierzchniowego (MESH).

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Przedsięwzięcie D.2.2: Konkurs „Zdigitalizuj zabytek”

Cel przedsięwzięcia: Promocja tworzenia cyfrowych dokumentacji zabytków.

Opis przedsięwzięcia: W ramach corocznego konkursu na najlepiej wykonaną digitalizację (dokumentację cyfrową) zabytku jednemu projektowi w każdym roku zostanie przyznana Nagroda Marszałka.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- konkursy ofert,
- projekty własne samorządu województwa,
- wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami,
- dotacje celowe dla IK,
- inne formy współpracy.

W ramach przedsięwzięcia dofinansowanie otrzymają najlepsze projekty dotyczące digitalizacji obiektu zabytkowego lub innych zasobów zabytkowych. Powstała dokumentacja może zostać udostępniona jako wzorcowy przykład digitalizacji.

Źródła finansowania:

- budżet Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- inne źródła.

Wysokość kwot na realizację poszczególnych przedsięwzięć zostanie oszacowana w 2018 r. (etap uruchamiania Programu). Oszacowanie nastąpi na podstawie wyceny rynkowej (porównanie ofert)

oraz analizy finansowania podobnych przedsięwzięć realizowanych w ramach innych wojewódzkich programów opieki nad zabytkami.

2.4. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA PRAWNE I PROGRAMOWE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY LESZNO

2.4.1. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ROZWOJU PRZESTRZENNEGO GMINY⁴ (WYCIĄG)

Studium za najistotniejsze uważa:

- zachowanie historycznego ciągu komunikacyjnego Traktu Królewskiego i charakteru zabudowy (ulica Stołeczna, Warszawska i Chopina),
- zachowanie historycznych założeń dworskich,
- zachowanie i uczytelnienie śladów historycznych parków podworskich: Gawartowa Wola, Wilkowa Wieś, Feliksów, Zaborówek,
- wpisanie do rejestru najwartościowszych fragmentów ww. parków,
- zachowanie właściwej skali zagospodarowania na przyległych terenach urbanizowanych,
- ochronę wszystkich elementów środowiska posiadających wartości przestrzenne kulturowo-przyrodnicze,
- ochronę wszelkich dóbr kultury (wg załączonego wykazu) obiektów zabytkowych,
- ochronę stanowisk archeologicznych, pomników przyrody,
- ochronę obiektów nie objętych ochroną prawną a posiadających wartości kulturowe,
- wyeliminowanie ruchu tranzytowego z centrum Leszna,
- propagowanie w społeczności lokalnej wiedzy o wartościach kulturowo-przyrodniczych na obszarze gminy, jako wyrazu tożsamości lokalnej,
- utrzymanie, kontynuacje oraz odtworzenie tradycyjnych gościńców i dróg (gościniec z Zaborowa do Stanisławowa, z Rochale do Leszna) i zachowanie osi widokowych na kościoły w Lesznie, Zaborowie, na dwór w Rochalach (dawne Rochale Wielkie),
- utrzymanie historycznego lub tradycyjnego nazewnictwa poprzez nadawanie nazw osiedlom, placom lub ulicom,
- zachowanie osady Fabrycznej Cukrowani Michałów, układu urbanistycznego i obiektów,

Na terenie gminy Leszno występuje kilka obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków:

⁴ Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXVI/121/08 Rady Gminy Leszno z dnia 29 września 2008 r.

- Leszno – kościół rzymsko-katolicki p.w. Narodzenia św. Jana Chrzciciela oraz zespół parkowy przy ulicy Fabrycznej 1,
- Zaborów – zespół kościoła p.w. Św. Anny, cmentarz rzymsko-katolicki ze starodrzewem, zespół pałacowo-parkowy wraz z zespołem folwarcznym oraz zespół szkolny,
- Zaborówek – zespół pałacowo-parkowy,
- teren Kampinoskiego Parku Narodowego - Stanowisko archeologiczne – Zamczysko (AZP 55-62/11),
- Zaborów – stanowisko archeologiczne – (AZP 56-63/22).

W obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, część stanowisk archeologicznych na terenie gminy wyznaczono jako strefy ochrony konserwatorskiej. Są to zabytki archeologiczne położone w miejscowościach:

- Zaborów, Zaborówek – stanowiska archeologiczne nr: 82 (56-63/22), 78 (56-63/17), 79 (56-63/18), 80 (56-63/20), 81 (56-63/21), 83 (56-63/23), 84 (56-63/24), 85 (56-63/25), 86 (56-63/31), 87 (56-63/32), 88 (56-63/33), 89 (56-63/34), 29 (56-63/35), 90 (56-63/36), 29a (56-63/37), 91 (56-63/38), 92 (56-63/46);
- Zaborów – kościół p.w. Św. Anny wraz z cmentarzem przykościelnym otoczonym cennym drzewostanem, części terenu szkoły, z zieleńcem i z częścią otaczających ulic;
- Wiktorów – stanowiska archeologiczne nr: 28 (56-63/26), 31 (56-63/47), 34 (56-63/50), 35(56-63/51),
- Leszno – stanowiska archeologiczne nr: 25 (56-62/13), 58 (56-62/14), 59 (56-62/15),
- Korfowe – stanowisko archeologiczne nr 24 (56-61/12),
- Powązki – stanowiska archeologiczne nr: 36 (56-61/43), 54 (56-62/9), 55 (56-62/10),
- Szymanówek – stanowisko archeologiczne nr 43 (56-61/58),
- Wilkowa Wieś – stanowisko archeologiczne nr 52 (56-62/7),
- Wilków – stanowisko archeologiczne nr 64 (56-62/20),
- Białuty – stanowiska archeologiczne nr: 75 (56-62/34), 93 (57-62/2) ,
- Marianów – stanowisko archeologiczne nr 56 (56-62/11),
- Marianów – stanowiska archeologiczne nr: 57 (56-62/12), 65 (56-62/21), 66 (56-62/22), 67 (56-62/23).

Pozostała część stanowisk na terenie gminy, ze względu na położenie poza granicami obowiązujących planów miejscowych, nie jest objęta ochrona w formie stref ochrony konserwatorskiej. Na terenie gminy znajdują się również archeologiczne strefy obserwacji. Na etapie

sporządzania planów konieczne jest ustanowienie ochrony stanowisk archeologicznych w formie stref ochrony konserwatorskiej, z ustaleniami zapewniającymi ich należyłą ochronę.

Dla obszarów stanowisk archeologicznych wprowadza się zakaz dewastacji terenu poprzez pobór piasku i analogiczne formy zmiany ukształtowania terenu. Jednocześnie dla tych obszarów obowiązują przepisy odrębne na etapie planowania, projektowania i wykonawstwa zgodnie z przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na etapie uzyskiwania pozwolenia na budowę.

3. DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY LESZNO

3.1. RYS HISTORYCZNY

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy Leszno pochodzą z paleolitu. Odkryto je na stanowiskach archeologicznych w miejscowościach Ławy, Roztoka oraz Łubiec.

Zaborów i Zaborówek stanowiły w okresie przedrzymskim i rzymskim ośrodki Mazowieckiego Centrum Metalurgicznego, które związane było z rozwojem osadnictwa ludności kultury przeworskiej na terenach zachodniego Mazowsza (II w. p.n.e. - IV wiek n.e.). Odkryto tu około 240 stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na obszarze 300 km², w których zarejestrowano ślady masowej produkcji żelaza. Mazowieckie Centrum Metalurgiczne było jednym z największych ośrodków hutniczych doby starożytnej na terenach „barbarzyńskiej” Europy. Łączna liczba pieców na terenie Mazowieckiego Centrum Metalurgicznego wynosiła od 120 tysięcy do 150 tysięcy.

Reliktem średniowiecznego, piastowskiego (pierwsza połowa XI w.) osadnictwa jest grodzisko we wsi Korfowe, zwane „Zamczyskiem”.

W wyniku rozbitcia dzielnicowego Polski okolice Leszna znalazły się w granicach Księstwa Mazowieckiego, a po podziałach Mazowsza w obrębie Księstwa Warszawskiego, które w 1526 r. zostało inkorporowane do Korony. Zachodnia część dzisiejszej gminy znalazła się w województwie rawskim (powiat sochaczewski ziemi sochaczewskiej), wschodnia – w województwie mazowieckim (powiaty błoński i warszawski ziemi warszawskiej).

Pierwsze wzmianki dotyczące osady z kościołem (Zaborów) pochodzą z drugiej połowy XV w. Jednak w całym okresie średniowiecza osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy było

bardzo nieliczne. Jeszcze w XVII w. granicę pól uprawnych i południowego skraju Puszczy Kampinoskiej stanowiła rzeka Utrata. Obecna granica Puszczy ustaliła się w drugiej połowie XVIII w.

Sieć osadnicza kształtowała się w okresie nowożytnym wzdłuż historycznego traktu królewskiego. Rozwijały się przy nim przyfolwarczne osiedla wiejskie oraz osady o układzie przestrzennym ulicówek. W XVI w. pojawiają się w źródłach Białuty. W 1783 r. były one własnością Jana Szymanowskiego, pułkownika wojsk koronnych. Czarnów pojawia się w początkach XVIII w. jako własność Czarnowskich. W XVIII w. powstają wsie położone w Puszczy Kampinoskiej: Grabina, Wiersze i Krogulec (własność starosty kampinoskiego Gutakowskiego), a także wsie położone w okolicach Leszna: Grądy, Powązki, Plewniak (własność szambelana królewskiego Józefa Szymanowskiego).

Łubiec był wówczas własnością sekretarza kancelarii królewskiej Antoniego Rogalskiego, natomiast Łuszczewo Większe i Rochale – burgrabiego sochaczewskiego i skarbnika mszczonowskiego Macieja Chądzyńskiego. Łuszczewo Mniejsze, Rochaliki oraz Wawrzyszew należały do proboszcza błońskiego, natomiast Wąsy – do rodzin Szymanowskich i Wilxyckich vel Wilkszyckich. Zaborówek także należał do rodziny Wilxyckich.

W tym czasie Leszno było w posiadaniu wspomnianego już Jana Szymanowskiego. Właściciele Leszna poprzez karczunek lasów poszerzali swe posiadłości. W ten sposób powstała w I połowie XIX w. wioska Szymanówek.

W XIX w. znaczna część Puszczy Kampinoskiej przeszła w ręce prywatnych właścicieli, którzy prowadzili gospodarkę leśną nie uwzględniającą konieczności ochrony drzewostanu. W 1845 r. uruchomiono linię kolei warszawsko-wiedeńskiej, a następnie linię Skierniewi-ce-Łowicz. Mimo że linie te nie przebiegały przez tereny dzisiejszej gminy, ułatwiły one transport i zbył produktów pochodzących z jej obszaru. W II połowie XIX w. (1852 r.) rozpoczęła działalność cukrownia Michałów oraz cegielnie w „Kurach” i w Zaborówku-„Janówku”, a także gorzelnie w Wilkowej Wsi oraz Zaborowie.

I wojna światowa doprowadziła do poważnych zniszczeń drzewostanu Puszczy Kampinoskiej. Wojska rosyjskie przygotowując pozycje obronne zniszczyły duże obszary

lasu, a po opanowaniu Królestwa Kongresowego w 1915 r. przez Niemców okupanci wycięli dalsze połacie puszczy.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. większość ziem dawnego Mazowsza weszła w skład województwa warszawskiego. Tereny dzisiejszej gminy weszły w skład gminy Zaborów powiatu warszawskiego. W okresie międzywojennym Puszcza była w dalszym ciągu intensywnie eksploatowana, jednak pojawiły się też pierwsze inicjatywy zmierzające do jej ochrony – utworzono rezerваты: w Granicy (1936) i Sierakowie (1937).

Po opanowaniu w 1939 r. ziem zachodniej i środkowej Polski przez Niemców okolice Leszna znalazły się w obrębie tzw. Generalnej Guberni. Tereny leżące w Puszczy Kampinoskiej i w jej pobliżu stały się schronieniem rozwijającej się z roku na rok partyzantki ZWZ-AK. Już na przełomie 1939/40, a więc zaledwie kilka miesięcy po klęsce wrześniowej, zaczęły tu powstawać pierwsze komórki ruchu oporu. Do połowy 1940 r. z nich podporządkowała się Związkowi Walki Zbrojnej (od lutego 1942 r. Armii Krajowej). Struktury ZWZ/AK z terenów przedwojennych gmin Czosnów, Młociny oraz ze wschodniej części gminy Zaborów weszły w skład VIII Rejonu „Łęgów” VII Obwodu „Obroza” Okręgu Warszawskiego ZWZ/AK.

Szczyt działań partyzanckich przypadł na akcję „Burza” i powstanie warszawskie. 29 lipca 1944 roku do Wierszy i okolicznych wiosek wkroczyły oddziały partyzanckie z Wileńszczyzny, z Puszczy Nalibockiej, dowodzone przez por. Adolfa Pilcha ps „Góra”/„Dolina”, w sile ok. 800 żołnierzy. Oddział „Góry” podporządkował się kpt. Józefowi Krzyczkowskiemu ps. „Szymon”, dowódcy rejonu VIII obwodu VII AK. W wyniku konsolidacji obu oddziałów oraz napływu dalszych oddziałów partyzanckich powstała Grupa „Kampinos”. W szczytowym momencie jej liczebność wynosiła około trzech tysięcy żołnierzy. Pod koniec sierpnia 1944 r. Grupa „Kampinos” kontrolowała już wschodni i centralny obszar Puszczy Kampinoskiej, m.in. wsie Ławy, Łubiec, Roztoka, Kiścinne, Krogulec, Wędziszew, Brzozówka, Truskawka, Janówek, Pocięcha, Zaborów Leśny i Wiersze. Obszar wyzwolony przez żołnierzy AK nazywany był „Niepodległą Rzeczpospolitą Kampinoską”. Jej nieformalną stolicą były Wiersze, gdzie ulokowana była kwatera główna Grupy „Kampinos”. Po wybuchu powstania warszawskiego Grupa Kampinos przeprowadziła natarcie na lotnisko na Bielanach, które zostało zniszczone i nie mogło być już przez Niemców wykorzystywane.

W walkach o lotnisko ranny został „Szymon”. Dowództwo objął po nim major Alfons Kotowski „Okoń”.

Do Wierszy docierały oddziały z innych obwodów, które nie mogły walczyć w Warszawie. Żołnierze „Kampinosu” zablokowali wszystkie drogi prowadzące do Warszawy przez Puszcę Kampinoską, brali udział w walkach w Warszawie.

27 września Niemcy rozpoczęli natarcie (kryptonim *Sternschnuppe*) na jednostki AK zgrupowane w Puszczy. Jednostki niemieckie liczące kilkanaście tysięcy żołnierzy, wspomagane przez czołgi, artylerię i lotnictwo. Grupa „Kampinos” rozpoczęła odwrót, planując dołączenie do ugrupowania partyzanckiego w Górach Świętokrzyskich. 28 września w Wiejcy, w okolicy szosy łączącej Leszno z Kampinosem, Grupa przełamała kordon utworzony przez kolaboracyjny 308 Batalion Rosyjski. 29 września doszło do bitwy pod Jaktorowem, w wyniku której Grupa „Kampinos” została rozbita. Kilkuset żołnierzom AK, w tym kilku zwartym oddziałom, udało się wyrwać z okrążenia. Represje niemieckie dotknęły większość wsi położonych w Puszczy i jej otulinie.

Po wojnie gmina Zaborów zachowała przedwojenną przynależność administracyjną. 1 lipca 1952 r. przyłączono do niej część obszaru gminy Ożarów, natomiast wschodnią część gminy Zaborów włączono do gminy Izabelin. Zniesiono wówczas powiat warszawski, a gminę Zaborów przyłączono do nowoutworzonego powiatu pruszkowskiego. Składała się ona wówczas z 32 gromad. W 1954 r. w wyniku reformy administracyjnej zlikwidowano gminy wprowadzając gromady jako najniższy poziom podziału administracyjnego kraju. Następną reformą administracyjną (1973 r.), reaktywująca gminy, doprowadziła do powstania gminy Leszno, która objęła większość dawnej gminy Zaborów. W 1975 r. gmina Leszno weszła w skład nowoutworzonego powiatu warszawskiego zachodniego.

II wojna światowa była dla Puszczy Kampinoskiej czasem dalszych zniszczeń drzewostanu. Po jej zakończeniu podjęto starania w celu ochrony puszczy. W 1959 r. utworzono Kampinoski Park Narodowy (KPN). Powierzchnia KPN wynosi 38 544 ha. W jego skład wchodzi 22 obszary ochrony ścisłej, stanowiące 12% obszaru Parku. Pozostałą jego część zajmują obszary ochrony częściowej (80,4%) i ochrony krajobrazowej (7,6%). Wokół Parku rozciąga się otulina o powierzchni ponad 37 tysięcy hektarów. Od 2000 r. KPN jest

Rezerwatem Biosfery „Puszcza Kampinoska”. Został też uznany za ostoję ptaków o randze europejskiej. Prawie cała gmina Leszno leży na terenach KPN oraz jego otuliny.

3.2. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY LESZNO

3.2.1. ZABYTKI NIERUCHOME Z TERENU GMINY LESZNO WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Obiekt	Czas powstania	Miejscowość	Ulica	Nr	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
Park krajobrazowy przy d. pałacu Łuszczewskich	XVIII w., przekomponowany w XIX w.	Leszno	Fabryczna	1	1525	17.07.1992
Ogrodzenie w zespole d. pałacu Łuszczewskich	XIX w.	Leszno	Fabryczna	1	1525	17.07.1992
Brama w zespole d. pałacu Łuszczewskich	XIX w.	Leszno	Fabryczna	1	1525	17.07.1992
Pałac Łuszczewskich	poł. XVIII w.	Leszno	Fabryczna	1	1054/495/62	26.03.1962
Kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela	1894-1898	Leszno	Warszawska	1	1645	9.01.1998
Ogrodzenie oraz teren wokół kościoła parafialnego pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela	1894-1898	Leszno	Warszawska	1	1645	9.01.1998
Park z zespołu dworsko-parkowego	założony w II poł. XIX w.	Rochale Wielkie			987	14.08.1979
Oficyna pałacowa z zespołu pałacowo-parkowego	poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna	5	1600	29.11.1995
Park z zespołu pałacowo-parkowego	I poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna	5	1118/500/62 1600	23.03.1962 29.11.1995
Pałac z zespołu pałacowo-parkowego	1903 - 1905	Zaborów	Kościelna	5	1118/500/62 1600	23.03.1962 29.11.1995
Stajnia i wozownia z zespołu pałacowo-parkowego	1903	Zaborów	Kościelna	5	1600	29.11.1995
Obora z zespołu pałacowo-	XIX/XX w.	Zaborów	Kościelna	5	1600	29.11.1995

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO NA LATA 2019-2022

parkowego						
Stodoła z zespołu pałacowo-parkowego	XIX/XX w.	Zaborów	Kościelna	5	1600	29.11.1995
Spichlerz z zespołu pałacowo-parkowego	poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna	5	1600	29.11.1995
Kościół pw. św. Anny z otoczeniem w promieniu 50 m	1791; przebudowa: 1839, 1905	Zaborów	Kościelna		1119/499/62	23.03.1962
Ogrodzienie kościoła pw. św. Anny z otoczeniem kościoła w promieniu 50 m	1791, przebudowa: 1839, 1905	Zaborów	Kościelna		1119/499/62	23.03.1962
Budynek mieszkalny z zespołu pałacowo-parkowego (obecnie plebania)	I poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna (d. 45)	1	1600	29.11.1995
Budynek d. kuźni (tzw. stara szkoła) z zespołu budynków szkolnych	1850	Zaborów	Leśna	2	A-2	25.10.2000
Cmentarz rzymsko-katolicki (wraz ze starodrzewem)	ok. 1830	Zaborów	Stołeczna		1465	10.02.1991
Zespół budynków szkolnych (tzw. nowa szkoła, wraz z terenem szkolnym, drzewostanem i ogrodzeniem)	pocz. XIX - 1935	Zaborów	Stołeczna/Leśna		A-2	25.10.2000
Park w zespole pałacowo-parkowym	XIX w.	Zaborówek			1120/1097	29.04.1975
Pałac w zespole pałacowo-parkowym	I poł. XIX w.	Zaborówek			1120/1097	29.04.1975

3.2.2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Leszno zawiera karty adresowe, które posiadają następujące informacje o obiekcie:

- 1) Nazwa
- 2) Czas powstania

- 3) Dane adresowe
- 4) Przynależność administracyjna
- 5) Forma ochrony
- 6) Fotografie

Nazwa	Czas powstania	Miejscowość	Ulica	Nr
Park	XIX w.	Gawartowa Wola		
Cmentarz mariawicki	1922	Grądy		
Obora	1910	Kępiaste		31
Park krajobrazowy przy d. pałacu Łuszczewskich	XVIII w., przekomponowany w XIX w.	Leszno	Fabryczna	1
Ogrodzenie z bramą d. pałacu Łuszczewskich	XIX w.	Leszno	Fabryczna	1
Dwór	I poł. XIX w.	Leszno	Fabryczna	3
Cukrownia "Michałów" - portiernia	1856	Leszno	Fabryczna	5
Cukrownia "Michałów" - budynek wagi	1919	Leszno	Fabryczna	5
Cukrownia "Michałów" - ambulatorium	koniec XIX w.	Leszno	Fabryczna	5
Pałac Łuszczewskich	poł. XVIII w.	Leszno	Fabryczna	1A
Kościół pw. św. Jana Chrzyciela	1906	Leszno	Sochaczewska	67
Plebania d. klasztoru Mariawitów	1906	Leszno	Sochaczewska	67
Dom mieszkalny d. klasztoru mariawitów	1906	Leszno	Sochaczewska	67
Kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzyciela	1894-1898	Leszno	Warszawska	1
Ogrodzenie oraz teren wokół kościoła parafialnego pw. Narodzenia św. Jana Chrzyciela	1894-1898	Leszno	Warszawska	1
Cmentarz parafialny przy kościele pw. Narodzenia św. Jana Chrzyciela	1834	Leszno	Warszawska	
Park z zespołu dworsko-parkowego	założony w II poł. XIX w.	Rochale Wielkie		
Cmentarz wojenny żołnierzy AK	1944	Wiersze		

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO NA LATA 2019-2022

Cmentarz z II wojny światowej	1945	Wiktorów		
Park		Wilkowa Wieś		
Oficyna pałacowa z zespołu pałacowo-parkowego	poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna	5
Park z zespołu pałacowo-parkowego	XIX/XX w.	Zaborów	Kościelna	5
Pałac z zespołu pałacowo-parkowego	1903 - 1905	Zaborów	Kościelna	5
Stajnia i wozownia z zespołu pałacowo-parkowego	1903	Zaborów	Kościelna	5
Obora z zespołu pałacowo-parkowego	XIX/XX w.	Zaborów	Kościelna	5
Stodoła z zespołu pałacowo-parkowego	XIX/XX w.	Zaborów	Kościelna	5
Spichlerz z zespołu pałacowo-parkowego	poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna	5
Kościół pw. św. Anny z otoczeniem w promieniu 50 m	1791; przebudowa: 1839, 1905	Zaborów	Kościelna	
Ogrodzenie kościoła pw. św. Anny z otoczeniem kościoła w promieniu 50 m	1791, przebudowa: 1839, 1905	Zaborów	Kościelna	
Budynek mieszkalny z zespołu pałacowo-parkowego (obecnie plebania)	I poł. XIX w.	Zaborów	Kościelna (d. 45)	1
Budynek d. kuźni (tzw. stara szkoła) z zespołu budynków szkolnych	pocz. XIX w.	Zaborów	Leśna	2
Chałupa	koniec XIX w.	Zaborów	Leśna (d. 36)	1
budynek mieszkalny	XIX/XX w.	Zaborów	Stołeczna	182
Cmentarz rzymsko-katolicki (wraz ze starodrzewem)	1830	Zaborów	Stołeczna	
Zespół budynków szkolnych (tzw. nowa szkoła wraz z terenem szkolnym, drzewostanem i ogrodzeniem)	pocz. XIX - 1935	Zaborów	Stołeczna/Leśna	
Park w zespole pałacowo-parkowym	XIX w.	Zaborówek		
Pałac w zespole pałacowo-parkowym	I poł. XIX w.	Zaborówek		

3.2.3. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

A. Ochrona zabytków archeologicznych

Istnieje konieczność uwzględniania zaleceń konserwatorskich w stosunku do terenów obejmujących stanowiska wymienione w Archeologicznym Zdjęciu Polski. Karty obszarów i stanowisk Archeologicznego Zdjęcia Polski są dostępne u Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie. Oznaczone są także na miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP).

Zabytki archeologiczne stanowią jedną z najciekawszych kategorii dziedzictwa kulturowego. W wielu przypadkach są jedynym źródłem informacji o rozwoju i charakterze osadnictwa na konkretnym terenie.

Zgodnie z **Kartą Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS** (Lozanna 1990): „Dziedzictwo archeologiczne stanowi tę część dziedzictwa materialnego, w stosunku do której podstawowych informacji dostarczają metody archeologiczne (...) Jest wrażliwym, nieodnawialnym bogactwem kulturowym. Użytkowanie każdego terenu powinno być kontrolowane i rozwijane tak, aby zminimalizować zniszczenie dziedzictwa archeologicznego. (...) Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna być integrowana na płaszczyźnie polityki planowania przestrzennego na poziomie międzynarodowym, narodowym, regionalnym i lokalnym. (...) Obowiązkiem każdego kraju jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych dla jego ochrony. Zadaniem prawodawstwa jest zapewnienie ochrony dziedzictwu archeologicznemu stosownie do potrzeb, historii i tradycji każdego kraju i regionu, z uwzględnieniem ochrony stanowisk *in situ* oraz odpowiednich potrzeb badawczych. (...) Prawo winno zabraniać niszczenia, degradowania i zmieniania wszelkich archeologicznych stanowisk i zabytków, obiektów i obszarów archeologicznych wraz z ich otoczeniem bez zgody odpowiednich władz archeologicznych. (...) podstawowym instrumentem strategii ochrony dziedzictwa archeologicznego jest ogólne rozpoznanie zasobów archeologicznych. (...) Należy przyjąć podstawową zasadę, aby zbieranie informacji o dziedzictwie archeologicznym nie niszczyło świadectwa archeologicznego bardziej, niż jest to konieczne dla ochrony lub osiągnięcia celów naukowych. (...) Ogólnym celem opieki, konserwacji dziedzictwa archeologicznego i organizacji jego zarządzania powinna być ochrona zabytków, obszarów i stanowisk *in situ* wraz z długoterminową konserwacją i troską o wszystkie z tym związane

rysunki, zapiski, zbiory itp. (...). Dziedzictwo archeologiczne jest wspólnym dziedzictwem całej ludzkości. Dlatego też współpraca międzynarodowa jest konieczna dla rozwoju i utrzymania standardów jego zachowania.

Ważna rola dziedzictwa archeologicznego została także podkreślona w zapisach „**Europejskiej konwencji o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego**” z **La Valetta** (1992), która uznała je za źródło *zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych*. Z zapisu tego wynika konieczność umiejętnego pogodzenia dwóch podstawowych celów działań ochronnych i opiekuńczych w odniesieniu do dziedzictwa archeologicznego: ochrony dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej oraz jako instrumentu dla badań historycznych i naukowych.

Państwa – strony konwencji z La Valetta zobowiązują się do utworzenia systemu prawnego dla ochrony dziedzictwa archeologicznego, stosowania procedur upoważniających do przeprowadzenia oraz nadzoru wykopalisk i innych prac archeologicznych w taki sposób, aby zapobiec nielegalnym wykopaliskom oraz aby archeologiczne wykopaliska i poszukiwania były przeprowadzane w sposób naukowy i nieszkodliwy dla przedmiotów badania.

Państwa – strony konwencji zobowiązują się także do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego oraz do podejmowania próby pogodzenia i połączenia odpowiednich potrzeb archeologicznych oraz planów zagospodarowania przestrzennego oraz do zapewnienia publicznego finansowego wsparcia dla badań archeologicznych, a także do prowadzenia działalności edukacyjnej na temat dziedzictwa archeologicznego.

Ochrona zabytków archeologicznych jest w Polsce uregulowana przepisami **Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** oraz pakietem odpowiednich aktów wykonawczych (rozporządzeń Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego), a także niektórymi przepisami **Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**. Ochronę dziedzictwa archeologicznego (znajdującą się w gestii właściwej administracji państwowej i w części samorządowej) zapewniają w szczególności przepisy **Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**. Zgodnie z nią ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania) zabytki archeologiczne, w tym pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i

artystycznej. Prowadzenie badań archeologicznych wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska głosi m.in.:

Art. 101. Ochrona powierzchni ziemi polega na: 1) racjonalnym gospodarowaniu; 2) zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi:

(...) f) zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego;

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

OBSZAR/ NR STANOWISKA	MIEJSCOWOŚĆ	OKREŚLENIE OBIEKTU	REJESTR C	DECYZJA
56-63/22	Zaborów	osada (I-IV w. n.e.)	C – 62	21/11/1969
55-62/11	Korfowe	Grodzisko (wczesne średniowiecze)	C – 54	27/12/1965

Wykaz stanowisk archeologicznych włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków

OBSZAR/ NR STANOWISKA	MIEJSCOWOŚĆ	OKREŚLENIE OBIEKTU
56-62/32	Białuty	ślady osadnictwa (neolit), cmentarzysko (okres halsztacki-wczesny i środkowy okres lateński)
56-62/33	Białuty	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
56-62/34	Białuty	osada (wczesne średniowiecze, średniowiecze, nowożytność)
56-62/35	Białuty	znalezisko/skarb (późny okres wpływów rzymskich)
56-61/46	Czarnów	osada (brąz-okres halsztacki)
56-61/55	Czarnów	osada (starożytność, późny okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny)
56-62/27	Czarnów	ślady osadnictwa (nowożytność)
56-62/28	Czarnów	osada (nowożytność)
56-62/29	Czarnów	ślady osadnictwa (średniowiecze)
56-62/30	Czarnów	ślady osadnictwa (nowożytność)
56-62/31	Czarnów	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
56-61/79	Czarnów-okolice	znalezisko luźne (neolit)
56-63/20	Feliksów	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu)
56-63/46	Feliksów	osada (nowożytność)
56-61/64	Gawartowa Wola	osada (starożytność, neolit, wczesne średniowiecze)
55-62/8	Grabina	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu)
55-62/9	Grabina	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, epoka brązu)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO NA LATA 2019-2022

56-62/12	Grądy	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/21	Grądy	osada (epoka brązu, średniowiecze)
56-62/22	Grądy	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu)
56-62/23	Grądy	osada (starożytność)
56-62/37	Kampinoski Park Narodowy	osada (wczesne fazy brązu)
55-62/1	Korfowe	ślady osadnictwa (mezolit)
55-62/5	Korfowe	ślady osadnictwa (schyłek neolit-wczesna epoka brązu)
56-61/12	Korfowe	ślady osadnictwa (wczesna i epoka brązu)
56-61/73	Korfowe	ślady osadnictwa (neolit)
56-61/74	Korfowe	znalezisko (epoka brązu)
56-61/75	Korfowe	znalezisko (neolit, brąz)
56-61/76	Korfowe	znalezisko (epoka brązu)
56-61/77	Korfowe	znalezisko (epoka brązu)
56-61/78	Korfowe	znalezisko (neolit)
55-62/2	KPN/Łubiec	ślady osadnictwa (epoka brązu)
55-62/3	KPN/Łubiec	ślady osadnictwa (mezolit, neolit)
55-62/4	KPN/Łubiec	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu)
55-62/7	KPN/Łubiec	ślady osadnictwa (epoka brązu)
56-62/13	Leszno	osada (neolit-wczesna epoka brązu)
56-62/14	Leszno	osada (wczesna epoka brązu, epoka brązu, średniowiecze)
56-62/15	Leszno	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/24	Leszno	skarb (okres wpływów rzymskich)
56-62/25	Leszno	cmentarzysko (późny okres lateński-okres wpływów rzymskich)
56-62/26	Leszno	znalezisko z okresu wpływów rzymskich
56-62/38	Leszno	ślady osadnictwa (neolit, okres wpływów rzymskich), osada/cmentarzysko (wczesna epoka brązu), cmentarzysko (wczesny okres lateński)
55-63/2	Ławy	ślady osadnictwa (neolit, średniowiecze)
55-63/3	Ławy	obozowisko (paleolit)
55-63/4	Ławy	ślady osadnictwa (starożytność)
55-63/5	Ławy	ślady osadnictwa (neolit, średniowiecze-nowożytność)
55-63/6	Ławy	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu)
55-63/7	Ławy	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu)
55-63/8	Ławy	ślady osadnictwa (okres halszacki)
55-62/10	Łubiec	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu)
55-62/23	Łubiec	ślady osadnictwa (paleolit)
55-62/6	Łubiec	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu, średniowiecze, nowożytność)
56-62/11	Marianów	osada (epoka brązu)
56-62/5	Marianów	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/6	Marianów	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/36	Podrochale	ślady osadnictwa (nowożytność)
56-61/43	Powązki	znalezisko (starożytność)
56-62/10	Powązki	osada/cmentarzysko (wczesna epoka brązu)
56-62/3	Powązki	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/4	Powązki	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/8	Powązki	osada (epoka brązu, okres wpływów rzymskich)
56-62/9	Powązki	osada (wczesna epoka brązu)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO NA LATA 2019-2022

57-62/54	Rochale Wielkie (PGR)	cmentarzysko
57-62/55	Rochale Wielkie (PGR)	cmentarzysko
55-62/15	Roztoka	osada (neolit, wczesna epoka brązu)
55-62/16	Roztoka	ślady osadnictwa (neolit, wczesna epoka brązu)
55-62/17	Roztoka	ślady osadnictwa (okres wczesnośredniowieczny)
55-62/18	Roztoka	ślady osadnictwa (mezolit)
55-62/21	Roztoka	ślady osadnictwa (neolit)
55-62/22	Roztoka	ślady osadnictwa (epoka brązu)
55-62/24	Roztoka	ślady osadnictwa (paleolit)
56-61/51	Stelmachowo	osada (starożytność, epoka brązu, okres wczesnośredniowieczny)
56-61/59	Stelmachowo	ślady osadnictwa (starożytność)
56-61/13	Stelmachowo	osada (starożytność, okres wczesno i średniowiecza)
56-62/1	Szymanówek	osada (wczesna epoka brązu)
56-62/2	Szymanówek	osada (wczesna epoka brązu)
56-61/56	Trzciniec	osada (starożytność, mezolit, neolit, późny okres wpływów rzymskich)
56-61/57	Trzciniec	osada/cmentarzysko (starożytność)
56-61/58	Trzciniec	osada (starożytność, wczesna epoka brązu, okres halsztacki, późny okres wpływów rzymskich)
56-63/26	Wiktorów	osada (neolit, epoka brązu, okres wpływów rzymskich, średniowiecze, nowożytność)
56-63/47	Wiktorów	ślady osadnictwa (starożytność)
56-63/50	Wiktorów	ślady osadnictwa (starożytność)
56-63/51	Wiktorów	osada (starożytność)
56-61/49	Wilkowa Wieś	osada (starożytność, okres wpływów rzymskich)
56-62/16	Wilkowa Wieś	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność)
56-62/17	Wilkowa Wieś	osada (wczesne średniowiecze, średniowiecze)
56-62/18	Wilkowa Wieś	osada (starożytność, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, średniowiecze - XII-XIII w.)
56-62/19	Wilkowa Wieś	osada (starożytność, późny okres wpływów rzymskich, okres wczesnośredniowieczny)
56-62/7	Wilkowa Wieś	osad (starożytność, okres wpływów rzymskich)
56-62/20	Wilków	osada (wczesna epoka brązu)
55-63/12	Wólka	osada (okres halsztacki), cmentarzysko (okres halsztacki)
56-63/45	Wólka	osada (wczesna epoka brązu)
56-63/52	Wólka	skarb/monet (XVII w.)
56-63/22	Zaborów	osada (I-IV w. n.e.)
56-63/17	Zaborów	osada (starożytność, późny okres wpływów rzymskich)
56-63/18	Zaborów	ślady osadnictwa (późny okres lateński, późne średniowiecze, nowożytność)
56-63/19	Zaborów	osada (starożytność, młodszy okres wpływów rzymskich)
56-63/21	Zaborów	osada (starożytność, wczesne średniowiecze, średniowiecze)
56-63/22	Zaborów	osada (późny okres lateński, wczesny i środkowy okres wpływów rzymskich), miejsce produkcji żelaza (późny okres lateński, okres wpływów rzymskich)
56-63/23	Zaborów	osada (młodszy okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze), miejsce produkcji żelaza
56-63/24	Zaborów	osada (starożytność, późny okres wpływów rzymskich), miejsce produkcji hutniczej (okres wpływów rzymskich)

56-63/25	Zaborów	ślady osadnictwa (okres halszacki)
56-63/31	Zaborów	ślady osadnictwa (nowożytność XVI-XIX w.)
56-63/32	Zaborów	osada (późne średniowiecze)
56-63/33	Zaborów	ślady osadnictwa (starożytność, nowożytność XVI-XIX w.)
56-63/34	Zaborów	ślady osadnictwa (nowożytność XVI-XIX w.)
56-63/48	Zaborów	osada (starożytność, wczesna epoka brązu, wczesne średniowiecze)
56-63/49	Zaborów	osada (starożytność)
56-63/35	Zaborówek	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
56-63/36	Zaborówek	osada (epoka brązu, okres halszacki, późny okres wpływów rzymskich)
56-63/37	Zaborówek	ślady osadnictwa (starożytność, średniowiecze)
56-63/38	Zaborówek	ślady osadnictwa (wczesna epoka brązu), miejsce produkcji hutniczej (okres wpływów rzymskich)

3.2.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Tereny Puszczy Kampinoskiej były świadkami zaciętych walk oddziałów powstańców styczniowych. Ich groby znajdują się na cmentarzu w Zaborowie Leśnym.

Podczas kampanii wrześniowej oddziały polskie przebijające się do Warszawy po bitwie nad Bzurą toczyły na terenie Puszczy Kampinoskiej dramatyczne walki. Na cmentarzu w Zaborowie znajduje się kwatera żołnierzy polskich poległych w 1939 r.

W okresie okupacji Puszcza stanowiła jeden z ważniejszych ośrodków konspiracji AK-owskiej. Okręg Warszawski Armii Krajowej tworzyło sześć obwodów: I – Śródmieście, II – Żoliborz, III – Wola, IV – Ochota, V - Mokotów, VI – Praga, VII – „Koleba”/„Obroza”. Rejon VIII „Koleby”/„Obrozy” noszący kryptonim „Łęgów” obejmował Łomianki, Młociny i Puszcę Kampinoską.

Mimo że przez północno-zachodni kraniec Puszczy Kampinoskiej przebiegała granica ziem wcielonych do Rzeszy, już na przełomie 1940/41 r. konspiracyjną strukturę organizacyjną opartą na tzw. piątkach zastąpiono podziałem na drużyny i plutony, a z czasem również na kompanie i bataliony. Jesienią 1943 r. VIII Rejon liczył już pięć kompanii, trzy samodzielne plutony oraz pluton dywersji bojowej.

Na bazie struktur VIII Rejonu „Łęgów” AK oraz różnych oddziałów AK, które w wyniku akcji „Burza” znalazły się na terenie Puszczy Kampinoskiej powstała licząca ponad dwa tysiące żołnierzy Grupa Kampinos. W sierpniu i wrześniu 1944 r. Grupa wiązała duże siły nieprzyjaciela, odciążając tym samym powstańczą Warszawę. Jej oddziały stoczyły 47 bitew

i potyczek. Ponad 900 żołnierzy Grupy „Kampinos” wyruszyło także z odsieczą stolicy, biorąc udział w natarciach na Dworzec Gdański oraz w obronie Żoliborza.

Centralne i wschodnie rejony Puszczy Kampinoskiej na okres dwóch miesięcy zostały wyzwolone spod niemieckiej okupacji, tworząc tzw. Niepodległą Rzeczpospolitą Kampinoską. Jej nieformalna stolica znajdował się w Wierszach, gdzie stacjonował sztab Grupy Kampinos.

W Wierszach na cmentarzu partyzanckim spoczywają ciała 54 żołnierzy AK poległych podczas walk na terenie Puszczy Kampinoskiej. Na terenie cmentarza znajduje się też urna z ziemią zebraną z dwudziestu dwóch pobojozisk w Puszczy Kampinoskiej.

22 sierpnia 2004 r. odsłonięto w Wierszach pomnik „Niepodległej Rzeczypospolitej Kampinoskiej”. Na murze kościoła w Wierszach stojącego na miejscu dawnego placu apelowego, znajduje się tablica upamiętniająca msze polowe z udziałem żołnierzy Grupy „Kampinos”.

W Feliksowie mieści się Dom Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Miłości. W 1983 r. w związku z jego inauguracją przyjechała do Zaborowa św. Matka Teresa z Kalkuty.

4. ANALIZA STRATEGICZNA SWOT

Perspektywy rozwoju pod kątem wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – mocne i słabe strony oraz wynikające stąd szanse i zagrożenia dla ochrony środowiska kulturowego

Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Położenie w obrębie Kampinoskiego Parku Narodowego oraz jego otuliny	Niedostateczna promocja walorów turystycznych gminy	Ochrona obiektów zabytkowych oraz świadczących o tożsamości gminy	Niebezpieczeństwo naporu inwestycyjnego zagrażającego przyrodzie oraz integralności układów ruralistycznych
Wysokiej klasy zespoły pałacowe w Lesznie, Zaborowie i Zaborówku	Brak dostatecznie rozwiniętej bazy turystycznej	Finansowanie prac konserwatorskich ze środków gminy, konserwatora zabytków	Zagrożenie wynikające z braku systemu

<p>Park Rozrywki Julinek</p> <p>Tradycja walk o niepodległość Polski w okresie powstania styczniowego oraz okupacji hitlerowskiej</p> <p>Atrakcyjne szlaki piesze i rowerowe na terenie Puszczy</p> <p>Bliskość Warszawy</p> <p>Sąsiedztwo Żelazowej Woli i Niepokalanowa</p>	<p>Niewielka ilość obiektów zabytkowych</p>	<p>oraz z funduszy europejskich</p> <p>Uwzględnianie ochrony zabytków i miejsc pamięci w planowaniu przestrzennym</p> <p>Działania na rzecz wykorzystania tradycji historycznej dla promocji gminy</p> <p>Zwiększenie bazy noclegowo-gastronomicznej, rozwój agroturystyki</p> <p>Utrzymywanie istniejących i tworzenie nowych tras pieszych i rowerowych, w tym dydaktycznych</p> <p>Rozwój sieci parkingów wokół KPN, jako punktów wyjściowych na szlaki turystyczne</p>	<p>zachęt finansowych do podejmowania remontów i prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych</p>
---	---	--	--

5. CELE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2019-2022 DLA GMINY LESZNO

5.1. PRIORYTETY I CELE STRATEGICZNE

PRIORYTET 1. Poprawa stanu zachowania zabytków oraz ładu przestrzennego gminy

CEL STRATEGICZNY 1. Wykorzystanie środków prawnych i organizacyjnych do stworzenia odpowiednich warunków ochrony środowiska kulturowego

CEL STRATEGICZNY 2. Działania na rzecz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych

PRIORYTET 2. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i promocja gminy

CEL STRATEGICZNY 3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i włączenie społeczeństwa gminy w działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego

CEL STRATEGICZNY 4. Działania na rzecz zwiększenia potencjału turystycznego gminy

5.2. TABELA – CELE I DZIAŁANIA USTALANE W „PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LESZNO NA LATA 2019-2022” (WRAZ Z TERMINARZEM).

CEL STRATEGICZNY 1. Wykorzystanie środków prawnych i organizacyjnych do stworzenia odpowiednich warunków ochrony środowiska kulturowego

Cel ten koresponduje z zadaniami gminy określonymi w art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- 1) *włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

CELE OPERACYJNE	DZIAŁANIA	TERMINARZ/ZASADY DZIAŁAŃ
CEL OPERACYJNY 1. Wykorzystanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i innych instrumentów planistycznych jako instrumentu przyczyniającego się do poprawy ładu przestrzennego gminy oraz ochrony zabytków	DZIAŁANIE 1. Opracowanie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, przy uwzględnieniu problematyki ochrony środowiska kulturowego	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 2. Ujmowanie w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i decyzjach o warunkach zabudowy zapisów o ochronie obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków i włączonych do gminnej ewidencji zabytków	sukcesywnie w miarę wydawania decyzji
CEL OPERACYJNY 2. Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego poprawy	DZIAŁANIE 3. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków	do grudnia 2022 r.
	DZIAŁANIE 4. Sporządzenie następnej edycji „Programu	do grudnia 2022 r.

	opieki nad zabytkami”	
	DZIAŁANIE 5. Informowanie władz konserwatorskich o zagrożeniu zabytków i ładu przestrzennego w gminie	
	DZIAŁANIE 6. Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	grudzień 2020 r., grudzień 2022 r.
CEL OPERACYJNY 3. Objęcie ochroną prawną szczególnie wartościowych zabytków	DZIAŁANIE 7. Współpraca przy opracowywaniu wniosków do Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie najcenniejszych zabytków do rejestru zabytków	sukcesywnie

CEL STRATEGICZNY 2. Działania na rzecz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych

Cel ten koresponduje z zadaniami gminy określonymi w art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*

CEL OPERACYJNY 4. Finansowanie działań mających na celu poprawę stanu zachowania i estetyki	DZIAŁANIE 8. Remonty i renowacje obiektów zabytkowych należących do Gminy oraz dofinansowanie	na podstawie uchwały Rady Gminy (dofinansowanie remontów obiektów
--	---	---

obiektów zabytkowych	remontów i renowacji obiektów zabytkowych wpisanych do Rejestru Zabytków i włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz miejsc pamięci.	włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków umożliwia Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, art. 1 pkt. 10) – lista obiektów dofinansowanych znajdzie się w sprawozdaniu z wykonania „Programu opieki nad zabytkami”
	DZIAŁANIE 9. Działania na rzecz poprawy wyglądu i odpowiedniej aranżacji przestrzeni publicznej	do sprawozdania z realizacji niniejszego „Programu...” zostanie załączona lista obiektów i wykonanych prac

CEL STRATEGICZNY 3. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i włączenie społeczeństwa gminy w działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego

Cel ten koresponduje z zadaniami gminy określonymi w art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*

<p>CEL OPERACYJNY 5. Zwiększenie wiedzy i świadomości mieszkańców gminy nt. wagi kultywowania tradycji kulturowych regionu</p>	<p>DZIAŁANIE 10. Zaopatrzenie szkół w materiały umożliwiające wprowadzenie do programów szkolnych elementów wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	do czerwca 2020 r.
	<p>DZIAŁANIE 11. Edukacja społeczności lokalnej nt. wartości historycznych, zabytkowych, krajobrazowych i przyrodniczych gminy przez publikacje w gazecie samorządowej, na stronie internetowej gminy, ulotki, foldery, zajęcia dodatkowe w szkołach, koła zainteresowań itp.</p>	sukcesywnie

CEL STRATEGICZNY 4. Działania na rzecz zwiększenia potencjału turystycznego gminy

- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

CEL OPERACYJNY 6. Promocja turystyczna gminy	DZIAŁANIE 12. Nawiązanie współpracy z innymi gminami Puszczy Kampinoskiej w celu promowania regionalnej marki turystycznej regionu	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 13. Opracowanie przewodnika przedstawiającego walory kulturowe i przyrodnicze gminy oraz miejsca związane z historią i wybitnym postaciami historycznymi (wraz z mapką)	do grudnia 2021 r. – wskazana współpraca z sąsiednimi gminami
	DZIAŁANIE 14. Opublikowanie przewodnika na stronie internetowej gminy	do grudnia 2021 r.
	DZIAŁANIE 15. Opublikowanie przewodnika w wersji papierowej	do grudnia 2022 r.
	DZIAŁANIE 16. Wspieranie wydawnictw dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego gminy	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 17. Wykorzystanie imprez masowych organizowanych w gminie oraz innych okazji budzących zainteresowanie mediów do promocji dziedzictwa kulturowego gminy	sukcesywnie
CEL OPERACYJNY 7. Działania na rzecz rozwoju	DZIAŁANIE 18. Rozbudowa infrastruktury turystycznej w	sukcesywnie

bazy i infrastruktury turystycznej	miejsowościach gminy oraz wzdłuż szlaków turystycznych	
	DZIAŁANIE 19. Wytyczanie i budowa oraz konserwacja szlaków turystycznych pieszych i rowerowych we współpracy ze starostwem powiatowym, m.in. ścieżki rowerowej Leszno – Julinek	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 20. Oznakowanie atrakcji turystycznych oraz zabytków	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 21. Utworzenie punktów informacji turystycznej	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 22. Wspieranie istniejących i nowopowstających gospodarstw agroturystycznych, m.in. poprzez nieodpłatną reklamę w publikacjach gminnych: gazetach, przewodniku, folderach	sukcesywnie
	DZIAŁANIE 23. Wspieranie rozbudowy oraz imprez odbywających się w Parku Rozrywki Julinek	sukcesywnie

5.3. MONITORING REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt/burmistrz/prezydent ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go do akceptacji przez Radę Gminy.

Wyniki osiągnięte przy realizacji Programu Opieki nad Zabytkami powinny być oceniane na podstawie stopnia realizacji działań wyszczególnionych powyżej.

5.4. INSTRUMENTARIUM GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

5.4.1. INSTRUMENTY PRAWNE:

- 1) przepisy ustawowe;
- 2) programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 3) miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- 4) wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;

5.4.2. INSTRUMENTY KOORDYNACJI:

- 1) strategia rozwoju gminy;
- 2) plany rozwoju lokalnego;
- 3) programy rozwoju infrastruktury gminy;
- 4) programy ochrony środowiska przyrodniczego;
- 5) programy prac konserwatorskich;
- 6) studia i analizy, koncepcje;
- 7) plany rewitalizacji;
- 8) umowy i porozumienia;
- 9) kontrakty;
- 10) prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;
- 11) współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;

- 12) współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
- 13) współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 14) współpraca z diecezją w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

5.4.3. INSTRUMENTY FINANSOWE:

- 1) dotacje;
- 2) subwencje;
- 3) dofinansowania;
- 4) nagrody;
- 5) zachęty finansowe;
- 6) zbiórki społeczne;
- 7) programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej⁵.

5.4.4. INSTRUMENTY SPOŁECZNE:

- 1) pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- 2) edukacja kulturowa;
- 3) informacja nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- 4) współdziałanie z organizacjami społecznymi;

5.4.5. INSTRUMENTY KONTROLNE:

- 1) monitoring stanu środowiska kulturowego;
- 2) aktualizacja bazy danych geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, stanów technicznych obiektów zabytkowych, poziomu bezrobocia;

⁵ Dofinansowanie kolejnych projektów mających na celu ochronę środowiska kulturowego będzie możliwe w następnym cyklu budżetowym (2021-27). Przygotowanie ewentualnych propozycji programowych należałoby rozpocząć już teraz.

Uzasadnienie

do Uchwały Nr XXXII/168/2020 Rady Gminy Leszno z dnia 30 września 2020 roku

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 782) wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy, na okres 4 lat, gminnych programów opieki nad zabytkami.

Na podstawie art. 87 ust. 3 ww. ustawy Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Warszawie pismem z dnia 10.06.2020 znak: WRD.5120.1.3.2020.AT pozytywnie zaopiniował przedstawiony program. Po uzyskaniu powyższej opinii Gminny Program Opieki nad zabytkami winien być przyjęty przez Radę Gminy Leszno.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY
Michał Dominiak

